
УДК 047.31+81'282

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР «УКРАЇНСЬКІ ДІАЛЕКТИ СЬОГОДНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ»

1 квітня 2011 року на філологічному факультеті Донецького національного університету проведено засідання всеукраїнського діалектологічного наукового семінару «Українські діалекти сьогодні: стан і перспективи дослідження». Закономірно, що головою оргкомітету семінару, його координатором став д. ф. н., проф., директор Інституту української мови НАН України **П.Ю. Гриценко** — людина, яка багато років самовіддано працює над вивченням діалектів і зробила значний внесок у розвиток діалектології як галузі українського мовознавства. Організаторами цього заходу виступили Інститут української мови НАН України й кафедра української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету на чолі із завідувачем — д. ф. н., професором **А.П. Загнітком**.

Мета проведення семінару полягала в обговоренні теоретичних аспектів розвитку діалектологічних і соціолінгвістичних студій в Україні, особливо в її східних регіонах. Ураховуючи рівень наукового форуму, його організатори виходили з потреби обговорити найактуальніші питання, пов'язані зі з'ясуванням стану цих галузей мовознавства та окресленням перспектив їхнього розвитку.

Незважаючи на те, що науковий семінар з діалектологічної тематики в Донецьку проводили вперше, організаторам вдалося залучити до участі в ньому понад сорок лінгвістів з різних регіонів України. Окрім науковців Донеччини (Донецьк, Горлівка, Маріуполь, Слов'янськ, Краматорськ, Макіївка, Бердянськ), в обговоренні актуальних питань

© М.В. БАЛКО, А.П. ЗАГНІТКО, 2011

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2011, № 3

89

вивчення діалектного розмаїття взяли участь лінгвісти з Києва, Луганська, Кривого Рогу, Черкас, Умані. Найчисленнішою була делегація з Луганська на чолі з натхненником діалектологічних студій на Луганщині — завідувачем кафедри української філології та загального мовознавства Луганського національного університету ім. Т. Шевченка, д. ф. н., професором **К.Д. Глуховцевою**.

Із вітальним словом до учасників наукового семінару «Українські діалекти сьогодні: стан і перспективи дослідження» звернувся проєктор з наукової роботи Донецького національного університету, д. фіз.-мат. н., проф. **С.В. Беспалова** й декан філологічного факультету Донецького національного університету, д. ф. н., проф. **Є.С. Отін**, які наголосили, що діалектологія — унікальна галузь мовознавства, опрацювання якої сприятиме поглибленню знань лінгвістів про активні процеси в живій говірковій системі.

Визначення основних напрямів розвитку діалектології та соціолінгвістики в Україні складало основну вісь дискусій учасників семінару. З програмною доповіддю виступив голова наукового заходу **П.Ю. Гриценко** «Актуальні напрями вивчення українських діалектів», у якій окреслено перспективи розвитку діалектології в Україні. Зокрема, було підкреслено, що:

— у сучасній українській діалектології не можна говорити тільки про стан вивчення *українських діалектів*; треба досліджувати стан і перспективи розвитку *всіх без винятку* мов і діалектів, які функціонують на території України, оскільки вони співіснують і взаємодіють на вузьких територіях і у невеликих соціумах;

— сучасна українська діалектологія, порівняно з попередніми періодами розвитку якісно змінилася, виросла на цілий етап, оскільки в Україні вже є національний лінгвістичний атлас (охоплює 1200 атомарних і синтетичних карт), який засвідчує не вмирання, зникнення діалектів, а їхню стійкість;

— українські діалекти не є ізольованою підсистемою української мови, а тому їх треба вивчати в загальноєвропейському мовному контексті;

— необхідним постає глибинний опис структур окремих говірок; це шлях до відкриття тих структурних елементів, про які ще українське мовознавство не знає;

— українським важливим є укладання словників одного діалектоносія, як форма словникового представлення повноти лексики говірки;

— потребує глибокого опрацювання історична діалектологія — прочитання пам'яток в діалектному контексті та давнішого діалектного членування континуума, встановлення генези окремих діалектів;

— систематичним і послідовним має постати створення локальних діалектних фонофондів.

Програмною щодо окреслення основних соціолінгвістичних проблем, обговорюваних на семінарі, була доповідь **А.П. Загітко** «**Мовна ситуація ⇕⇕ соціолінгвістичний портрет: типологічні вияви**». Сха-

рактизувавши складну як у горизонтальному, так і у вертикальному виявах мовну ситуацію в сучасній Україні, доповідач довів доцільність застосування методу соціолінгвістичного портретування для вивчення її окремих площин, адже мовна ситуація, власне, і становить сукупність соціолінгвістичних портретів.

У більшості доповідей, виголошених під час семінару, аналізовано територіальні варіанти української мови — говірки різних регіонів України, а саме: східноstepові (*З.Л. Омельченко, Н.Б. Клименко, В.О. Дворянкін, Н.Г. Загнітко, М.С. Кушмет* та ін.), слобожанські (*В.В. Леснова, Ю.В. Абрамян, М.О. Волошинова, Л.М. Тищенко* та ін.), середньонаддніпрянські (*Т.В. Щербина*), полтавські (*Г.І. Мартинова*), бойківські (*Т.В. Голі-Оглу*) тощо. Проте значну увагу (у доповідях *І.О. Кудрейко, О.М. Болкової, І.Є. Намакитанської* та ін.) було приділено розгляду функціонування соціальних діалектів.

Виступи учасників форуму були присвячені як загальнотеоретичним питанням діалектології та соціолінгвістики (наприклад, доповіді *К.Д. Глуховцевої* «Когнітивно-дискурсивна природа діалектизму», *В.В. Леснової* «Словотвірні засоби вираження оцінки в діалектному мовленні», *І.Є. Намакитанської* «Сучасні проблеми міжкультурної комунікації» та ін.), так і вивченню конкретних діалектних рис різних говірок (наприклад, доповіді *З.Л. Омельченко* «Афіксальний словотвір у східноstepових українських говірках», *М.В. Вербового* «Із спостережень над говіркою с. Лозоватка Криворізького району Дніпропетровської області», *Ю.В. Абрамян* «Динамічні тенденції в лексиці на позначення технічних та кормових культур у східнослобожанських говірках», *Н.Г. Загнітко* «Лексичні особливості північного мікроареалу східноstepових говірок», *Т.В. Голі-Оглу* «Бойківський обрядовий термін інклиз: генетичний вимір», *О.М. Болкової* та *Л.К. Лисак* «Соціальний діалект студентства» тощо).

Традиційно найчастіше науковці вдаються до опрацювання лексичного й фонетичного рівнів діалектного мовлення. Так і під час донецького семінару дослідження лексики й фонетики різних українських говірок були широко представлені. Наприклад, *В.О. Дворянкін* (Маріуполь) проаналізував лексико-семантичні групи номінації рис людини в українських східноstepових говірках Південної Донеччини; *Р.В. Міняйло* (Луганськ) опрацював вокабули назв зі сфери рибальства за різноманітними джерелами, *Н.Г. Загнітко* (Донецьк) та *М.С. Кушмет* (Донецьк) дослідили лексичні та фонетичні процеси, що відбуваються в східноstepових говірках.

Водночас на семінарі широко були представлені студії, присвячені вивченню граматичних особливостей діалектного мовлення, зокрема діалектного словотвору. Так, *В.В. Леснова* (Луганськ) і *З.Л. Омельченко* (Донецьк) докладно схарактеризували специфіку системи діалектного словотвору в різних українських говірках.

Значне зацікавлення в учасників форуму викликала доповідь *В.І. Теркулова* (Горлівка) «Анклавістика: про вивчення український

діалектів зарубіжжя», в якій наведено аргументи щодо необхідності й доцільності опрацювання анклавістики — комплексу наук про особливості розвитку етнічних груп за межами його основного поширення материнського етносу (анклавна діалектологія, анклавна етнографія, анклавна антропологія, анклавна соціологія тощо). В.І. Теркулов наголосив на тому, що в Україні потрібна велика національна програма вивчення «українського світу».

Під час дискусії було відзначено, що заявлені доповіді засвідчують високий науковий рівень діалектологічних студій у наукових центрах Східної України: зібрано цікавий, часто унікальний діалектний матеріал, який сьогодні вимагає систематизації у формі атласів, словників, монографічних описів.

Організатори й учасники семінару висловили сподівання, що цей науковий захід віднині проводитиметься регулярно, а на кафедрі української мови й прикладної лінгвістики Донецького національного університету буде створено діалектологічний науковий центр з координації вивчення говірок Східноукраїнського ареалу.

Марина Балко, Анатолій Загнітко (м. Донецьк)

Maryna Balko, Anatoliy Zagnitko (Donetsk)

THE FIRST ALLUKRAINIAN DIALECTOLOGY SCIENTIFIC SEMINAR
«UKRAINIAN DIALECTS TODAY: STATE AND RESEARCH PROSPECTS»
(01 APRIL 2011, Donetsk)

Мовна мозаїка

ЯК ПИСАТИ СЛОВА З АРТ- ?

Для військовиків стали звичними складні слова **артобстріл, арtpолк, арtdивізіон** та ін., що поєднують іншомовну основу арт-, яка є скороченням від прикметника **артилерійський**, і ціле слово. Їх узвичаєно писати разом.

В останні десятиріччя в українській мові з'явилися нові слова також з іншомовною основою **арт-**, яка, на противагу попередній, не розгортається, а лише за своїм значенням є синонімом до прикметників **мистецький, артистичний** (друге значення). Крім того, може вживатися як початкова, сполучаючись із цілим словом (**арт-галерея, арт-студія, арт-рок, арт-терапія**), або як кінцева, приєднуючись до іншої основи (**поп-арт, соц-арт, боді-арт**). Тлумачні та орфографічні словники подають слова з **арт-** тільки через дефіс, у газетах та журналах їх зрідка пишуть і разом.

А як правильно писати такі слова? Очевидне те, що **арт-** не є самостійним словом в українській мові, тому його потрібно писати разом і з наступним цілим словом (**артгалерея, артстудія, артрок, арттерапія**), і з попередньою основою (**попарт, соцарт, бодіарт**).

Уживаючи нові слова з **арт-**, пам'ятаймо, що вони органічні в мистецькій сфері. У загальному вжитку зрозуміліші й природніше звучать словосполучення **мистецька галерея** (замість **артгалерея**), **мистецька студія** (замість **артстудія**) тощо.

Отже, слова з іншомовною основою **арт-** як скороченням від прикметника **артилерійський** і як синонімом до прикметників **мистецький, артистичний** (друге значення) в українській мові потрібно писати разом.

Катерина Городенська